

Het verdrag van Versailles en de Duitse herstelbetalingen

door J.H.J. Andriessen

Dit artikel laat zien hoe na de torpedering van de Lusitania door de Duitsers de stemming in de USA radicaal veranderde. Verder: het vredesvoorstel 'Peace without Victors' van de Amerikaanse president – de aarzelende acceptatie hier van door de geallieerden – de wapenstilstandseisen van generaal Foch en het uitbreken van de revolutie in Duitsland. Daarna volgen de wapenstilstand en het begin van de vredesbesprekingen te Versailles – de Britse poging tot revisie van de vredesvoorwaarden en het mislukken van die poging – het dictaatverdrag van Versailles – de uiteindelijke Duitse acceptatie van de vredeseisen onder protest en de herstelbetalingen.

Vredesplannen

Reeds in 1917 waren er in Duitsland politici die niet meer in een overwinning geloofden en een snelle vrede noodzakelijk achtten. Een van hen, gedelegeerde Erzberger vormde daarop een groep van leden van de Rijksdag, van het Centrum, Sociaal Democraten en Progressieven, die samen een 'vredesresolutie' opstelden, een initiatief om snel tot vrede te komen en daartoe een plan indienden.

Het plan ontving al spoedig brede steun maar de Rijkskanselier, von Bethmann Hollweg, die overigens wel in grote lijnen met het plan instemde, achtte invoering daarvan nog te vroeg en e.e.a. ging dan ook niet door.(1)

Ook in Amerika werkte men aan een vredesplan. Het was president Wilson, die daartoe de toon zette. De eerste echte grote bemiddelingspoging vond plaats kort na de torpedering van het Britse passagiersschip Lusitania in 1915 waarbij zo'n 1500 passagiers de dood vonden onder wie 100 Amerikanen. Hoewel Duitsland via advertenties in de Amerikaanse pers gewaarschuwd had dat Britse schepen die in de oorlogszone kwamen getorpedeerd zouden worden en dat de passagiers dus groot gevaar liepen als ze zich zouden inschepen, laptten die de waarschuwing aan hun laars met als gevolg dat 100 Amerikanen de reis niet overleefden. De hele geallieerde wereld stond echter op z'n kop en in Amerika veranderde de eerst nog vrij pro-Duitse houding nu in een anti-Duitse.

De Amerikaanse president liet de Duitse ambassadeur ontbieden en stelde hem voor dat Duitsland de onbeperkte duikbootoorlog zou beëindigen in ruil voor Amerikaanse druk op Groot-Brittannië om een einde te maken aan de zeeblokkade van Duitsland.(2) Duitsland accepteerde het voostel maar Engeland weigerde haar blokkade op te geven.

Daarop zond de president, in de winter van 1915-1916, zijn vertrouweling *Colonel House* naar Groot-Brittannië waar deze een gesprek voerde met de Britse minister van Buitenlandse Zaken, Edward Grey, bij wie hij de mogelijkheden om tot vredesbesprekingen te komen, verkende. Van dit bezoek kwam hij niet bepaald optimistisch terug. Zowel de geallieerden als Duitsland bleken nog niet aan vrede toe.

Peace without victors

De Amerikaanse president bleef echter in zijn rol van 'vredestichter' volharden en op 22 januari 1917 hield hij een rede waarmede hij zich tot de wereld richtte met een

opzienbarend vredesplan. Hoofdthema was zijn stelling: 'Peace without Victors'. Vrede zonder overwinnaars en tijdens een rede voor het Congres op 11 februari 1918 verklaarde hij voorts: *'There shall be no annexations, no contributions, no punitive damages'*.

De strijdende partijen moesten voorts op basis van vooraf gemaakte afspraken de strijd staken en zich ieder op z'n eigen gebied terugtrekken. Dit alles op basis van volstreekte gelijkheid zonder nog verder de schuldvraag te stellen. Waarlijk, het was een edel plan maar tegelijkertijd ook nogal naïef en het werd dan ook niet door iedereen positief ontvangen.

Intussen stonden de ontwikkelingen niet stil, de enorme Amerikaanse oorlogsleningen aan de geallieerden, (als die de strijd zouden verliezen zou dat gigantische consequenties hebben voor de Amerikaanse economie) de voortzetting van de onbeperkte duikbootoorlog door Duitsland en het verloop van de strijd in Europa deed de Amerikaanse president besluiten om Amerika aan de kant van de geallieerden, in de oorlog te brengen. Op 3 februari 1917 verbrak hij de diplomatieke betrekkingen met Duitsland en op 2 april verklaarde Amerika de oorlog aan Duitsland.

Het Veertien Puntenplan van president Wilson

Wilson's besluit om Amerika aan de oorlog te laten deelnemen, weerhield hem er overigens niet van om door te gaan met zijn vredesinitiatieven. Integendeel, zijn besluit om Amerika in de oorlog te betrekken, werd mede ingegeven door de gedachte dat hij daardoor veel meer invloed zou kunnen uitoefenen dan wanneer Amerika buiten de oorlog zou blijven en daarin had hij natuurlijk gelijk. Door partij te worden kon hij ook eisen stellen en zijn invloed doen gelden. Op 8 januari 1918 hield hij zijn beroemd geworden 'Veertien Punten rede' die, met name in de USA, met gejuich werd ontvangen. In Europa was dat echter veel minder het geval. De geallieerden waren het met de meeste van Wilson's veertien punten volstrekt oneens. Ook Duitsland reageerde koel en toonde zich niet erg toeschietelijk.

De Amerikaanse president gaf het echter niet zo gauw op. Op 1 februari hield hij weer een rede waarin hij nog eens vier, min of meer nieuwe punten (the Four Principles) aan de eerdere 14 toevoegde.

Ook op deze rede van Wilson werd weer niet echt enthousiast en positief gereageerd. Ook nu ging de president echter onverdroten voort met de uitwerking van zijn plan. Op 4 juni 1918, voegde hij wederom vier punten aan zijn programma toe, ditmaal de 'Four Points' genaamd. Ditmaal werkte de oorlogssituatie in zijn voordeel. De Duitsers waren in maart een groot offensief begonnen en in juni 1918 stond de zaak er voor de geallieerden zeer slecht voor. Die raakten dan ook in paniek en vreesden de oorlog alsnog te gaan verliezen. Ze smeekten de USA om meer troepen te zenden en men leek nu meer bereid om naar Wilson's plannen en voorstellen te luisteren. Op 27 september voegde deze nu nog eens 5 punten, the 'Five Particulars' toe aan zijn 'masterplan', waarvan punt 2 luidde:

'Volstreekte gelijkheid van alle deelnemers aan de komende vredesbesprekingen'.

Het waren deze vijf punten die voor Duitsland een belangrijk aspect vormden en dan natuurlijk vooral punt twee.

Inmiddels was de oorlogssituatie weer in het nadeel van Duitsland veranderd. Na hun maart- offensief waarbij ze alle verloren gegane gebied praktisch hadden terugveroverd, raakte hun gevechtskracht uitgeput terwijl het moreel van hun troepen snel verminderde. In Duitsland zelf braken onlusten uit; de matrozen in Kiel kwamen in opstand en de hele situatie dreigde uit de hand te lopen. Duitsland was uitgeput maar stond nog wel op vijandelijke bodem.

Dit noopte het Duitse opperbevel om de regering te vragen een verzoek in te dienen bij de Amerikaanse president om te bemiddelen bij een wapenstilstand. Op 4 oktober zonden de Duitsers een nota van die strekking naar de president met het verzoek te bemiddelen bij het starten van wapenstilstands- onderhandelingen op basis van zijn '14 punten' programma.⁽³⁾

Dit betekende derhalve dat Duitsland akkoord ging met Wilson's plan en op basis daarvan bereid was met de geallieerden aan tafel te gaan zitten. De geallieerden waren, zoals gezegd, absoluut niet gelukkig met Wilson's 14 punten - beter eigenlijk - Wilson's 27 punten plan. Clemenceau, de Franse minister-president, kon niet nalaten op te merken dat: 'de goede God zelf slechts 10 punten nodig had gehad' en hij wees het Duitse verzoek om wapenstilstandsonderhandelingen direct af.

Lloyd George, de Britse minister-president, was een andere mening toegedaan. Hij was bevreesd dat Wilson toch zijn zin zou doorzetten, desnoods zonder medewerking van de geallieerden en dan waarschijnlijk militair toegeeflijk zou zijn.

Amerika had de sleutels inderdaad in handen. Eind 1919 was Amerika financieel oppermachtig geworden en de geallieerden stonden voor miljarden bij haar in het krijt. Ook gezien de militaire situatie kon Wilson zonder problemen de geallieerden buiten spel zetten bij de vredesonderhandelingen. Die waren immers absoluut niet meer in staat de oorlog nog zonder de financiële en economische hulp van Amerika tot een goed einde te brengen. Lloyd George begreep echter heel goed dat Wilson's plannen dan wel edel en verheven, maar niet erg doordacht en zeker niet erg praktisch waren en dat men met scherp onderhandelen waarschijnlijk nog heel wat aan die plannen zou kunnen bijschaven.

Kennelijk kon Lloyd George Clemenceau overtuigen want op 5 oktober 1918, zonden ze dan toch een telegram aan de Amerikaanse president waarin ze:

'Verklaarden akkoord te gaan met het sluiten van vrede met Duitsland onder de voorwaarden zoals die waren geformuleerd in de rede van de president tot het Congres in januari 1918 en de principes zoals die in zijn 14 puntenplan waren neergelegd, waarbij ze echter aantekenden niet akkoord te kunnen gaan met het gestelde over de 'Vrije Zee' terwijl ze tegelijkertijd een clause over het betalen door Duitsland van alle oorlogsschade wilden zien opgenomen'.⁽⁴⁾

President Wilson zond daarop een telegram aan de Duitse regering waarin hij hen van deze geallieerde beslissing op de hoogte stelde.

Op 14 oktober zond Wilson echter wederom een nota waarin hij stelde dat er ook aan een aantal militaire voorwaarden zou moeten worden voldaan en hij deelde mede dat die voorwaarden door de geallieerden zouden worden opgesteld. Tevens diende Duitsland onmiddellijk de onderzeebootoorlog te staken en de systematische

vernietiging van bezet gebied te beëindigen. Op 20 oktober 1918 antwoordde de Duitse regering dat het ook deze eisen zou inwilligen en gaf ze uitvoerig rekenschap over de reeds aan de gang zijnde democratisering in het land.

Foch's wapenstilstandeisen

Op 25 oktober had maarschalk Foch, de geallieerde opperbevelhebber, zijn voornaamste eisen op een rijtje gezet en legde die aan Haig en zijn generaals voor. Foch stelde dat, om er zeker van te zijn dat Duitsland de strijd niet meer zou kunnen hervatten en de haar op te leggen herstelbetalingen ook zou voldoen, het noodzakelijk was om Duits gebied te bezetten en daar ook bruggenhoofden te vestigen. Haigs commentaar was dat de argumenten van Foch zuiver politiek en niet militair waren; hij toonde zich geschokt door de zijns inziens onrealistische wijze waarop Foch de militaire situatie beoordeelde. Hij wierp tegen dat Foch zich beter zou kunnen afvragen in hoeverre de geallieerde situatie het toestond zulke zware eisen te stellen en als die door Duitsland zouden worden geweigerd, of de geallieerden dan wel in staat zouden zijn hun eisen kracht bij te zetten.⁽⁵⁾ Foch echter verwierp Haig's argumenten en zette zijn voorstellen, tegen diens uitdrukkelijke zin, toch door.

Er was nu dus een levensgroot meningsverschil tussen de Britse (Haig's) en Franse (Foch's) zienswijze over hoe de Duitsers zouden reageren. We weten ook dat de Britse regering het standpunt van Haig en zijn generaals had overgenomen en de discussie over de uiteindelijke wapenstilstandvoorwaarden kon dan ook niet op korte termijn worden afgerond.

De wapenstilstandonderhandelingen en de wijzigingen in het 14 puntenplan van president Wilson

Intussen was de Amerikaans-Duitse notawisseling de geallieerden natuurlijk niet ontgaan. Men ergerde zich wezenloos over het feit dat Wilson daarbij de geallieerden geheel buiten spel liet. Lloyd George zond daarom, samen met Clemenceau en de Italiaanse minister-president Orlando, een woedend telegram naar Wilson waarin ze hem verweten veel te slap en eigenmachtig op te treden.⁽⁶⁾

Geschrokken breidde Wilson zijn eisen nu nog verder uit en vroeg nu ook om het aftreden van de keizer waarbij hij dreigde dat als dit niet zou geschieden, hij niet meer over vrede, maar nog slechts over capitulatie zou willen spreken.⁽⁷⁾

Zoals we inmiddels weten werd ook op deze nota door de Duitse Rijkskanselier, overigens buiten medeweten van de keizer, positief gereageerd. Hierop zond de president op 5 november 1918 een concept vredesvoorstel naar Duitsland. Inmiddels waren er echter wel een aantal wijzigingen in Wilson's 14 puntenplan aangebracht, nl dat van de vrije zee en de herstelbetalingen.

Van een 'peace without victors' was steeds minder sprake en terwijl Duitsland, o.a. mede gedwongen door de interne situatie als gevolg van de uitgebroken revolutie, steeds meer en meer moest toegeven, verscherpte Wilson zijn voorwaarden telkenmale. Pas op 6 november, nadat men op de hoogte was gekomen van de precaire situatie die in Duitsland was ontstaan door het uitbreken van de revolutie, werden de geallieerden het eens over de wapenstilstandeisen.

De wapenstilstand

Op 8 november trok een Duitse onderhandelingdelegatie naar Compiègne in Frankrijk alwaar ze door maarschalk Foch, namens de geallieerden, in een spoorwegwagon werden ontvangen. Foch vroeg naar de reden van hun komst. De Duitse afgevaardigde Erzberger vroeg naar de voorstellen van de geallieerden voor het sluiten van een wapenstilstand.

Foch antwoordde geen voorstellen te hebben waarna een diepe stilte volgde. 'Wenst u soms om een wapenstilstand te vragen?' vroeg Foch. 'Zo ja, zeg dat dan, dan zal ik u onze eisen noemen'. Daarop liet hij, in het Frans, een van zijn medewerkers de voornaamste eisen opsommen. De Duitse delegatie was rondit verbijsterd. De eisen behelsden niets meer of minder dan een volledige capitulatie. Foch merkte daarbij nog op dat ze konden worden aangenomen of verworpen, een tussenweg was er niet.

Het was duidelijk; de geallieerden maakten gebruik van de wetenschap dat Duitsland geen enkele keus had nu de revolutie in het land was uitgebroken en elke weerstand, laat staan het voortzetten van de strijd, uitgesloten was. Van onderhandelen was dan ook geen sprake meer en het bleek al snel dat de geallieerden dat ook helemaal niet meer van plan waren. Duitsland had nog slechts te gehoorzamen en werd behandeld als een verslagen vijand.

Toch zag men in Duitsland nog een laatste strohalm in Wilson's mededeling dat de geallieerden uiteindelijk wel akkoord gegaan waren met een vrede op basis van zijn 'veertien punten' programma. Men werd nu wel gedwongen om vernederende wapenstilstandseisen te aanvaarden maar het uiteindelijke vredesverdrag zou dan toch gesloten worden op basis van het 'Peace without Victors' programma, een redelijke en voor iedereen aanvaardbare en eervolle vrede dus en dit werd dan ook voortdurend publiekelijk herhaald door de Duitse regering die hoopte daarmee al te grote publieke onrust verder te voorkomen.

Uiteindelijk bleef er voor de Duitse delegatie niets anders over dan, met het mes op de keel, de wapenstilstandsovereenkomst te ondertekenen. Op 11 november te 11.00 uur kwam er een eind aan de gevechtshandelingen en zwegen de kanonnen voorgoed.

De laatste fase: het Vredesverdrag

De herstelbetalingen

De geallieerden begonnen nu met het opstellen van een vredesverdrag, maar het zou nog tot 28 juni 1919 duren alvorens dit verdrag, onder protest, door Duitsland kon worden ondertekend. Het verdrag zou, naar later is gebleken, rampzalige gevolgen hebben. Het land werd ontdaan van z'n voornaamste mogelijkheden van bestaan en kreeg voorts ook nog de verplichting opgelegd een volstrekt willekeurig geschatte schade van ruim 1.000 miljard goudmark, aan de geallieerden te betalen terwijl iedereen begreep dat zo'n bedrag niet op te brengen zou zijn.

De grootste smaad was echter de beschuldiging dat het Duitsland was dat als enige schuldig zou zijn aan het ontstaan van de oorlog en derhalve ook als enige de volledige schade ontstaan door die oorlog, zou moeten dragen, een schade overigens

waarvan de grootte niet door een onpartijdige commissie, maar door Duitslands vijanden werd vastgesteld.

De later beroemd geworden Britse econoom Keynes, die als delegatielid deelnam aan de conferentie betitelde het verdrag als 'immoral and incompetent'(8) en nam uit protest tegen de gang van zaken ontslag. Hij was niet de enige die protesteerde. Het was generaal Smuts die later opmerkte: *'In plaats van vrede te maken, gaan we door met de oorlog en reduceren we Europa tot een ruïne. Onder dit vredesverdrag zal de situatie in Europa ondraaglijk worden en uiteindelijk tot revolutie en opnieuw tot oorlog leiden'*. Profetische woorden, die maar al te snel zouden uitkomen.

Lloyd George's ommezwaai

Lloyd George begon zich tijdens de voorbereidingen grote zorgen te maken over de consequenties van de vredesvoorwaarden. Hij was na gesprekken met o.a. de generaals Smuts en Haig, tot de conclusie gekomen dat de eisen van het vredesverdrag niet alleen het gevaar opleverden dat Duitsland ze zou kunnen weigeren, waardoor de oorlog weer verlengd zou worden, maar ook vreesde hij nu dat zelfs als Duitsland het verdrag wel zou tekenen, dit in de toekomst tot zeer grote problemen zou leiden en uiteindelijk weer op oorlog zou uitdraaien. Bovendien had generaal Haig hem gewaarschuwd dat Duitsland nog lang niet verslagen was en dat de oorlog nog wel eens heel lang kon gaan duren.

Het waren niet alleen voornoemde overwegingen, die Lloyd George tot deze gedachten bracht. Ook de Duitse antwoordnota op het verdrag had grote indruk op hem gemaakt. De Duitsers hadden een team van wetenschappers en juristen bijeengebracht die de door de geallieerden gestelde eisen punt voor punt ontzenuwden. Ze toonden zonneklaar aan dat die eisen niet alleen voor een groot deel onmogelijk waren en Duitsland over de rand van de afgrond zouden duwen maar ook dat ze in volstrekte tegenspraak waren met Wilson's 14 puntenprogramma en juridisch dan ook contractbreuk betekenden. Duitsland stelde zich op het standpunt dat de aanvaarding van de 14 punten door beide partijen betekende dat ze zich dan ook legaal verbonden hadden om dit 14 puntenprogramma uit te voeren. Het Duitse leger had niet gecapituleerd maar een wapenstilstand aanvaard op basis van vooraf gemaakte en duidelijke afspraken voor wat betreft het 14 puntenplan van Wilson.

Nu de geallieerden zich kennelijk niets meer aantrokken van deze gemaakte afspraken, zagen de Duitse juristen dit als een flagrante schending van een internationaal overeengekomen verdrag tussen onafhankelijke staten. De Duitse tegenargumenten hadden grote invloed op de mening van Lloyd George. Hij nam het dramatische besluit om leden van het Britse kabinet naar Parijs te ontbieden om daar over revisie van het verdrag te discussiëren.

Britse regering besluit tot revisie van het verdrag

Op 1 juni 1919 kwam het Britse kabinet in de privé vertrekken van de Britse Minister President bijeen. De speciale kabinetsbijeenkomst duurde twee dagen en de regering besloot daarbij tot een totale revisie van het vredesverdrag. De Britse Minister President kreeg opdracht om aanpassing van het verdrag met de meeste nadruk bij de geallieerden te bepleiten en indien die dat zouden weigeren dan diende hij eventueel Britse medewerking te weigeren aan een invasie in Duitsland en te dreigen met een opheffing van de blokkade. (9)

Zoals we nu weten kreeg Lloyd George echter geen voet aan de grond bij Wilson en Clemenceau. Hij had min of meer gerekend op de steun van president Wilson die toch ook moet hebben gezien dat er van zijn edele 14 puntenplan geen spaan terecht was gekomen. Het revisieverzoek van Lloyd George zou hem nu een gouden kans bieden om in een klap zijn verloren prestige (en dromen) terug te winnen. Vreemd genoeg greep Wilson die kans echter niet. Integendeel, hij conformeerde zich geheel aan de felle tegenstand van premier Clemenceau die elke versoepeling afwees en Lloyd George met verwijten overlaadde.

Als deze dan vond dat men Duitsland tegemoet moest komen, waarom gaf Engeland dan niet de Duitse vloot op, waarom gaf men dan niet de Duitse koloniën terug enz. enz. Hij weigerde de poging van Lloyd George verder nog maar een blik waardig te keuren en omdat ook president Wilson van geen verandering meer wilde weten (hij zou een gek figuur slaan in Amerika als hij nu weer van mening zou veranderen) kwam er van het Britse voorstel niets terecht en Lloyd George, had niet de moed en de kracht zich tegen beide opponenten te verzetten. Hij bond in en later, toen gebleken was dat Duitsland nu volkomen weerloos was geworden en zijn herverkiezing in Engeland in zicht kwam, veranderde hij weer radicaal van standpunt en stelde nu weer de hardste eisen. Het lot van Duitsland en haar bondgenoten werd daarmee beslist en uiteindelijk, op de wat langere termijn, daarmee ook het lot van de wereld. Het zaad van een nieuwe vreselijke wereldoorlog zou in vruchtbare bodem vallen.

Overhandiging conceptverdrag aan Duitse delegatie

Op 7 mei 1919 was het dan zover. De geallieerden waren eindelijk gereed met hun beraadslagingen. Alvorens dit aan de Duitsers werd overhandigd, werd, vroeg in de ochtend eerst nog een aantal kopieën gebracht naar een aantal geallieerde sleutelfiguren die het haastig doornamen. De algemene reactie was er een van schrik en ongeloof. President Wilson zelf zei tegen zijn perschef Baker: *‘Als ik Duitser was zou ik dit nooit ondertekenen’*.

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Robert Lansing dicteerde een memorandum waarin hij een dramatische maar realistische visie op het verdrag gaf. Hij stelde vast dat:

‘De absurde voorwaarden die in het verdrag zijn opgenomen, dragen het zaad van een volgende oorlog reeds in zich. In alle eerlijkheid moet worden vastgesteld dat de Volkerenbond op deze wijze een instrument wordt van de machtigen met de bedoeling om de normale groei en nationale aspiraties van de verslagen landen onder controle te houden. Bestudering van de verdragsvoorwaarden leert dat de bevolking van bepaalde gebieden tegen hun wil wordt overgeleverd aan hen door wie ze worden geëerd, terwijl ze worden ontdaan van hun bestaansmogelijkheden en hun economische bronnen aan anderen worden gegeven. Deze oorlog werd door Amerika gevoerd om een eind te maken aan de condities waaronder ze kon uitbreken. Die condities blijken nu te worden vervangen door nog ergere condities die de oorzaak zullen worden van haat, jaloezie en argwaan. In plaats van de Triple Alliantie en de Entente is nu een Alliantie gevormd met als doel de wereld te overheersen. De overwinnaars uit deze oorlog hebben de bedoeling hun wil op te leggen aan de verslagen landen en daarmee hun belangen ondergeschikt te maken aan die van zichzelf. Er rest ons niets anders dan vast te stellen dat de zogenaamde Volkerenbond in feite niets anders is dan een alliantie van de vijf militaire Grootmachten. Het heeft geen zin onze ogen te sluiten voor het feit dat machtsuitoefening en het afdwingen tot gehoorzaamheid door de vijf grootmachten, het primaire doel van de Volkerenbond is. Recht komt pas op de tweede plaats. We hebben nu een vredesverdrag, maar het is zeker dat dit

verdrag geen duurzame vrede zal brengen omdat het gebaseerd is op het drijfzand van het eigenbelang.'(10)

Dramatische woorden die aan duidelijkheid niets te wensen overlieten maar het was allemaal al te laat. Men had de trein in gang gezet en niemand kon die nu nog tegenhouden. Het waren vooral de Amerikaanse president Wilson en de Franse minister-president Clemenceau, die hierbij instrumentaal waren en elke versoepeling van de voorwaarden hardnekkig tegenhielden, maar ook de Britse Minister-president Lloyd George en de Italiaanse premier Vittorio Orlando die zich bij de beslissingen neerlegden. Zij allen namen daarmee een grote verantwoording op zich en, gezien de vele waarschuwingen die zij ontvingen en de consequenties die uiteindelijk uit hun houding volgden, moet worden vastgesteld dat zij daardoor medeverantwoordelijk werden voor het uitbreken van een nog ernstiger en bloediger conflict, het conflict dat thans als 'Tweede Wereldoorlog' haar plaats in de geschiedenis heeft ingenomen.

Overhandigingsceremonie in Trinanon Palace te Versailles

Toen de Duitse delegatie de Spiegelzaal te Versailles als laatste betrad, verstomde het rumoer. Clemenceau die zich, na een kort welkomstwoord, staande tot de Duitse delegatie richtte sprak daarop:

'Heren afgevaardigden van Duitsland. Wij zijn hier bijeengekomen om onze rekeningen definitief te vereffenen. U heeft om vrede gevraagd, wij zijn bereid U die te geven. We zullen U thans onze voorwaarden overhandigen. U krijgt ruim de tijd ze te bestuderen maar het moet U duidelijk zijn dat de geallieerden volledige genoegdoening wensen. Wij verwachten Uw antwoord binnen 15 dagen. Wenst U nog wat te zeggen?'

Brockdorff-Rantzau maakte, door het opsteken van zijn hand, duidelijk dat hij inderdaad wat te zeggen had. Met een door emoties schor klinkende stem las de Duitse minister van Buitenlandse Zaken zijn antwoord, hier verkort weergegeven, voor. Hij stelde:

Mijne Heren,

We koesteren geen enkele illusie met betrekking tot onze nederlaag en onze onmogelijkheid daar nog iets aan te veranderen. We zijn ons er terdege van bewust dat de macht van het Duitse wapen gebroken is zoals we ons bewust zijn van de haat waarmee we hier zijn ontvangen. We hebben de gepassioneerde eisen van onze overwinnaars geboord die ons land willen laten boeten als verliezers en het willen straffen voor onze schuld aan deze oorlog. Van ons wordt verlangd toe te geven dat alleen Duitsland schuldig is. Zulk een erkenning uit mijn mond zou echter een leugen zijn. Met betrekking tot de wijze waarop de oorlog werd gevoerd wil ik hier stellen dat ons land niet de enige was die oorlog voerde. Oorlogsmisdaden zijn zeker begaan en elke oorlogvoerende natie kent haar eigen gevallen van misdaden begaan door eigen onderdanen tijdens de oorlog. Het is me echter volstrekt onduidelijk waarom nu alleen Duitsland daarvoor moet worden gestraft. De honderdduizenden Duitse burgers die sinds 11 november nog van de honger stierven als gevolg van het feit dat de blokkade werd voortgezet, zijn echter in koude bloede vermoord nadat door u de overwinning reeds was behaald en wij geen enkel gevaar meer voor onze tegenstanders opleverden. Ik verzoek U daaraan te denken als u het woord 'schuld' in de mond neemt'.

En voorts:

‘Op vier oktober 1918 heeft de Duitse regering het 14 puntenprogramma van de president officieel als basis voor vredesonderhandelingen aanvaard en op 5 november daaropvolgend ontving de Duitse regering een concept vredesvoorstel van de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Lansing. Het ‘14 puntenplan’ werd daarmee bindend voor beide partijen. Wij zullen uw voorwaarden nu gaan bestuderen in vol vertrouwen en met goede wil en in de hoop dat daarna in gezamenlijke overeenstemming een duurzame vrede gesloten kan worden.’ (11)

Daarna boog hij stijfjes en verliet met zijn delegatie de zaal.

Duitse tegenargumenten

Het Duitse verweer concentreerde zich in belangrijke mate op de drie voornaamste eisen, de kwestie van de schuldvraag, de herstelbetalingen en het verlies van grondgebied. Het voornaamste bezwaar van de Duitse delegatie richtte zich tegen artikel 231 van het vredesverdrag, het artikel dat vaststelde dat Duitsland de volledige schuld aan de oorlog droeg en daarvoor volledig verantwoordelijk was. De Duitsers protesteerden daar heftig tegen. Ze vroegen inzage in het rapport dat een geallieerde commissie had samengesteld met betrekking tot de schuldvraag, maar de geallieerden weigerden dit te overhandigen.

Duitsland verzocht nu om een onafhankelijke en neutrale onderzoek commissie in te stellen die de schuld kwestie zou moeten onderzoeken. De geallieerden deelden daarop mede dat ze aan zo’n neutrale onderzoekscommissie geen behoefte hadden omdat het duidelijk genoeg was dat de door Duitsland begonnen oorlog als gevolg van haar *‘lust for tyranny by resort to war’*, de grootste misdaad tegen de mensheid en de vrijheid der volkeren was geweest die ooit door een zichzelf geciviliseerd noemende natie was begaan’. (12)

Toegeven dat artikel 231 onjuist was, zou betekenen dat men moest toegeven dat Duitsland niet als enige schuld had aan het ontstaan van de oorlog wat zou betekenen dat de geëiste herstelbetalingen in gevaar zouden komen en dat dan de rol van de geallieerden zelf wel eens door een nauwkeurig en onafhankelijk onderzoek tegen het licht zou worden gehouden. Het is duidelijk dat ze daar niets voor voelden en zoals we thans weten, konden ze zich dat ook inderdaad niet permitteren want het gestelde in artikel 231 kon de toets van een neutraal en onafhankelijk onderzoek zeker niet doorstaan.

Werd Duitsland bedrogen?

Was de klacht van Duitsland dat ze door de geallieerden bedrogen was juist? De Duitsers vonden van wel. Men had de wapenstilstand aanvaard op basis van Wilson’s 14 punten programma (*‘There shall be no annexations, no contributions, no punitive damages’*) en dit ook expliciet verwoord in de nota van 4 oktober 1918.

De Amerikaanse president had deze nota bevestigd, tweemaal zelfs, de eerste keer op 23 oktober en de tweede keer op 5 november, toen hij bevestigde dat ook de geallieerden zijn 14 punten programma hadden geaccepteerd. (13)

Ook het Duitse verweer tegen artikel 231 waarin het de schuld kreeg van het veroorzaken van de oorlog, stelde op zeer krachtige argumenten. Het was nota bene de Amerikaanse president zelf die daar al veel eerder van overtuigd was.

Op 26 oktober 1916 verklaarde hij in een rede:

'No single fact has been the cause of the war, but in the last resort the deeper responsibility for the war is born by the whole European system, its combination of alliances, a complicated web of intrigue and espionage which inevitably caught the whole family of peoples in its meshes. The explanation of the present war is not so simple and its roots sink deeper into the dark soil of history'. (14)

Door blind te vertrouwen op Wilson en de wapens neer te leggen, had Duitsland zich volledig afhankelijk gemaakt van de goede wil van de geallieerden. Welnu, die goede wil bleek niet aanwezig te zijn.

Duitsland buigt voor de overmacht

De teerling was geworpen; het lot van Duitsland definitief beslist. Er bleef de Duitse regering dan ook niets anders over dan de schande te accepteren. Een nota met de volgende inhoud maakte de overgave definitief:

'Buigend voor de overweldigende macht doch nochtans zonder haar standpunt te berzjen inzake de ongeboorde onrechtvaardigheid van de vredesvoorwaarden, verklaart de regering van de Duitse republiek bereid te zijn de vredesvoorwaarden, zoals vastgesteld door de geallieerde en verbonden landen, te accepteren en te zullen ondertekenen'. (15)

Aldus geschiedde en de basis voor een nieuw drama, dat van de 'Tweede Wereldoorlog', vond in Versailles zijn begin. Lloyd George's uiterst sombere voorspelling zou spoedig uitkomen, de voorbereidingen op de 'revanche' zouden niet lang op zich laten wachten.

Het was pas in de vijftiger jaren dat, tijdens een bijeenkomst van internationale historici te Verdun, officieel werd erkend dat het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog, niet de schuld was van slechts een enkel land of enkele bevolking, maar een gevolg van een complex van oorzaken en reacties. Helaas waren er toen opnieuw weer miljoenen slachtoffers gevallen. Voor hen kwam die erkenning te laat!

De Duitse herstelbetalingen

De reden om Duitsland te laten opdraaien voor alle schade moet gezocht worden in de verklaring van Lloyd George.

De Britse minister president die na de oorlog nieuwe verkiezingen tegemoet moest zien en deze hoopte te winnen onder de slogan 'Hang the Kaiser' schreef:

'I could not accept the German point of view [Duitsland niet alléén schuldig] without giving away the whole of our case for entering into the War'.

en dat gold in nog sterkere mate voor Frankrijk dat naast de financiële eisen ook nog de bezetting van het Duitse Rheinland wenste om aan die eisen kracht bij te kunnen zetten. Zoals we weten sorteerden de Duitse protesten geen enkel effect; het was buigen of barsten voor de nieuwe Duitse regering en zo kon het gebeuren dat Duitsland zich gedwongen zag om financiële rampspoed over zich heen te laten komen terwijl geallieerde troepen de linkeroever van de Rijn bezetten en bruggenhoofden vormden te Mainz, Koblenz en Köln.

Het totaal door Duitsland te betalen bedrag was bij het tekenen van het vredesverdrag nog niet bekend. Wel werd al vastgelegd dat Duitsland tot mei 1921

alvast een voorschot diende te storten van twintig miljard Goudmark, een bedrag dat toentertijd overeen kwam met de waarde van zeven miljoen kilo baar goud.

Ook diende Duitsland het grootste deel van haar koopvaardijvloot over te dragen waardoor haar exportmogelijkheden drastisch werden beperkt en eerder reeds hadden ze 5.000 locomotieven met 150.000 treinwagons en 5.000 vrachtwagens moeten inleveren zodat het gehele Duitse transportsysteem werd ontmanteld.

Tussen 1921 en 1926 werd voorts vastgelegd dat Duitsland wederom veertig miljard goudmark diende te betalen in jaarlijkse termijnen en voor de periode na 1926 tot 1928 nog eens een bedrag van veertig miljard goudmark onafhankelijk van het uiteindelijk nog vast te stellen bedrag dat betaald zou moeten worden.

Maar daar bleef het niet bij. Duitsland moest gedurende een periode van tien jaar, jaarlijks zeven miljoen ton kolen aan Frankrijk en acht miljoen ton kolen aan België leveren en aan Italië 26 miljoen ton tot 1924 en elke vijf jaar nog eens 8 miljoen ton terwijl aan Luxemburg kolen geleverd moesten worden gelijk aan het vooroorlogse gebruik in dat land.

Tenslotte nog een enorme lijst van machinerieën en reserveonderdelen als compensatievergoeding voor beweerde door Duitsland veroorzaakte schade en als klap op de vuurpijl een lijst met te leveren vee aan Frankrijk en België waaronder 140.000 melkkoeien, 4.000 stieren, 40.000 varzen, 120.000 schapen, 1.200 rammen, 10.000 geiten, 15.000 varkens en 35.000 paarden (hengsten en merries).

Reeds een jaar later bleek dat Duitsland achterbleef met zijn kolenleveranties en dreigden de geallieerden met bezetting van het Ruhrgebied. De geallieerden belegden een conferentie te Boulogne waarbij ze vaststelden dat het bedrag dat Duitsland als uiteindelijke schadevergoeding zou moeten betalen 296 miljard goudmark zou bedragen hetgeen in 42 jaar betaald zou moeten worden.

Duitsland weigerde echter dit bedrag te accepteren, temeer omdat men ook nog 12% van de waarde van de Duitse export opeiste. In plaats daarvan deed Duitsland een bod van 50 miljard dat de geallieerden op hun beurt weer weigerden en op 8 maart 1921 bezetten geallieerde troepen Ruhrort, Duisburg en Düsseldorf.

Op 5 mei 1921 kreeg de Duitse ambassadeur in Londen de nieuwe geallieerde eisen overhandigd door de Britse premier Lloyd George. Hierin werd het te betalen bedrag verlaagd tot 132 miljard goudmark maar werd de waarde van de af te dragen export verhoogd tot 26%. De geallieerde eis werd vergezeld van een ultimatum dat als Duitsland niet aan haar verplichting zou voldoen het Ruhrgebied door hen bezet zou worden.

Overigens moet worden opgemerkt dat de Amerikanen, die al geweigerd hadden het verdrag van Versailles te tekenen, ook geen herstelbetalingen eisten hetgeen overigens vrij logisch was omdat zij natuurlijk praktisch geen schade hadden geleden, althans niet in dezelfde verhouding als de Fransen, Belgen en tot op zekere hoogte de Britten.

In 1923 trokken Franse en Belgische troepen alsnog het Ruhrgebied binnen nadat Duitsland weer traag bleek met de aflossing van haar 'schulden'. Intussen was er een

torenhoge inflatie uitgebroken en stagneerde de herstelbetalingen volledig. Op 28 september 1923 werden die wel weer hervat maar in 1924 zag men wel in dat Duitsland grote betalingsproblemen zou houden en werd besloten de schuld met 1, later met 2 miljard Goudmark per jaar te verlagen. Dit bracht wel enige verlichting maar toch schatte men in dat Duitsland na 1927 niet meer in staat zou zijn haar schulden te betalen.

In 1929 werd tijdens een conferentie afgesproken dat het totaal te betalen bedrag verlaagd zou worden tot 114 miljard Goudfrank en de termijn waarin dit moest worden betaald op 59 jaar gesteld zodat de Duitsers dan in 1988 van hun schuld af zouden zijn. Helaas echter brak in die tijd ook de 'Grote Depressie' uit en in 1931 was Duitsland failliet waarna de herstelbetalingen gestaakt werden, De voornaamste oorzaak hiervan was de ineenstorting van de Duitse banken.

Door de opkomst van de Nazi's werden de herstelbetalingen nog verder uitgesteld en pas na de Tweede Wereldoorlog, in 1952, weer hervat. Tot 1984 betaalde de Bondsrepubliek nog ongeveer 14 miljard aan herstelbetalingen. De rente over de jaren 1945 tot 1953 was inmiddels 251 miljoen mark maar afgesproken werd dat die pas betaald zouden worden na de hereniging van Oost- en West-Duitsland. In 1990 gaf de Bondsrepubliek daartoe obligaties uit die nog tot 2020 lopen. Tot 1980 werd omgerekend zo'n 670 miljoen euro overgeboekt.

Zondag 3 Oktober 2010 was een historische datum. Toen werd namelijk de laatste betaling ad 69,9 miljoen Euro door de Bondsrepubliek aan haar voormalige vijanden overgemaakt en kwam er ook een eind aan het financiële deel van het dictaatverdrag van Versailles.

Bronnen

1. Watt, R.M., *The kings Depart* (New York 1970) p.464.
Goodspeed, D., Ludendorff, p.220-221
2. Schulte Nordholt, J.W., *Woodrow Wilson*, p.176.
3. Gelfand, L.E., *The Inquiry, Britain and the Paris Peace conference*. P.17
4. Czernin, F., *Versailles 1919*, p.31. Watt, R.M., *The Kings Depart*, p.35.
5. Terraine, J., *To win a War*, p.215.
6. Schulte Nordholt, J.W., *Woodrow Wilson*, p.275.
7. *Ibid*, p. 276.
8. Nicolson, H., *Peacemaking 1919*, (reprint 1967) p.350.
9. Lloyd George, D., *Memoirs of the Peace Conference*, p.480,481.
10. Lansing, R., *The Peace Negotiations*, p.272.
11. Lloyd George, D., *The Truth about the Peace Treaties*, Vol.1, p.677-682.
12. Lentin, A.H., *Lloyd George, Woodrow Wilson and the guilt of Germany*, p.102.
13. Schulte Nordholt, J.W., *Woodrow Wilson*, p.280.
14. *Ibid*, p.301.
15. Watt, R.M., *The Kings Depart*, p.496, quote Hankey, *The Supreme Control*.

— © 2013 – J.H.J. Andriessen. De auteursrechten van bovenstaand artikel berusten bij de auteur. Voor gehele of gedeeltelijke overname is dan ook uitdrukkelijk voorafgaande schriftelijke toestemming vereist van de [auteur](#). Ook vragen en opmerkingen kunnen via dit email-adres aan de auteur worden voorgelegd.